

6. Obyvatelstvo podle státního občanství

Státní občanství se zjišťovalo ve všech historických sčítáních, avšak věcně srovnatelné jsou z hlediska použité metodiky zjišťování a zpracování dat pouze výsledky sčítání 2001, 2011 a 2021. Stejně jako ve sčítání 2011 bylo i v roce 2021 předmětem sčítání obyvatelstvo obvykle bydlící, které do výsledků sčítání zahrnuje jak osoby s původně zjišťovaným trvalým a dlouhodobým (přechodným) pobytem v ČR, tak po vstupu České republiky do schengenského prostoru i další osoby bez výše zmíněných povolení k pobytu. Bylo tak možné získat podrobnější údaje o této subpopulaci.

Údaje o státním občanství byly plně převzaty z *registru obyvatel* (ROB). Limitujícím faktorem pro analýzu obyvatel podle státního občanství je fakt, že ve skupině cizinců ve srovnání s majoritní skupinou občanů ČR bylo jak v roce 2011, tak v roce 2021 vyšší zastoupení osob, které nevyplnily osobně sčítací formulář a byly zařazeny do sčítání pouze na základě administrativního zdroje. To ve svém důsledku znamenalo vyšší míru nezjištěných odpovědí u řady charakteristik.

Cizinci jsou obyvatelé s cizím státním občanstvím (bez občanství České republiky). Ve sčítání 2011 byly v případě dvojího státního občanství zpracovány pouze kombinace s občanstvím České republiky, zatímco ve Sčítání 2021 byly odvozeny všechny možné kombinace. Osoby s dvojitým nebo vícenásobným státním občanstvím byly dle metodiky EU zařazeny do jednoho (tzv. hlavního) státního občanství, podle pořadí Česká republika, jiný členský stát EU, jiná země v Evropě, jiná země mimo Evropu.

6.1 Složení obyvatel podle státního občanství

V České republice žilo k 26. 3. 2021 celkem 10 524 167 obyvatel. Z nich mělo 9 998 510 české státní občanství a 496 250 cizí státní občanství. Nejvíce cizinců pocházelo z evropských zemí mimo země EU (215 314) a ze zemí EU (162 846). Méně početnou skupinou byli cizinci ze zemí mimo Evropu (118 090). Nezjištěné státní občanství mělo 29 137 osob, celkem 270 osob bylo bez státního občanství. Oproti roku 2011 je počet nezjištěných odpovědí o polovinu nižší (v roce 2011 celkem 60 208), pokles nastal i u osob bez státního občanství (v roce 2011 celkem 1 502 osob).

Podíl cizinců v České republice trvale mírně stoupá. Zatímco v roce 2011 představovali 4,0 % obyvatel, v roce 2021 tvořili 4,7 %. Česká republika patří mezi spíše homogenní státy (z hlediska složení obyvatel podle státního občanství), v zemích EU je průměrný podíl cizinců podle dat Eurostatu okolo 9,0 %.

Tab. 6.1 Obyvatelstvo podle vybraných státních občanství v letech 2011 a 2021

Státní občanství	2011			2021		
	Počet obyvatel	Podíl (%)		Počet obyvatel	Podíl (%)	
		z počtu obyvatel	z počtu cizinců		z počtu obyvatel	z počtu cizinců
Počet obyvatel celkem	10 436 560	100,0	x	10 524 167	100,0	x
z toho						
Česká republika ^{*)}	9 952 574	95,4	x	9 998 510	95,0	x
Ukrajina	116 139	1,1	27,5	150 505	1,4	30,3
Slovensko	82 251	0,8	19,5	95 821	0,9	19,3
Vietnam	52 612	0,5	12,5	54 256	0,5	10,9
Rusko	31 545	0,3	7,5	35 785	0,3	7,2
Polsko	16 800	0,2	4,0	14 450	0,1	2,9

^{*)} včetně dvojího státního občanství, z nichž jedno občanství je ČR

Z hlediska absolutního počtu vzrostl mezi sčítáními 2011 a 2021 počet obyvatel s českým státním občanstvím i počet cizinců. Nejpočetněji zastoupenou skupinou cizinců jsou Ukrajinci, u nichž došlo mezi lety 2011 a 2021 k podstatnému nárůstu jejich počtu. Také počet občanů Slovenska, Vietnamu a Ruska zaznamenal nárůst.

Nejpočetnější skupinou cizinců jsou v České republice Ukrajinci. Jejich počet začal růst již v 90. letech 20. století, zapříčiněn byl především pracovní migrací kvůli dlouhodobé hospodářské krizi na Ukrajině. Od počátku tohoto století počet Ukrajinců v ČR vzrostl zhruba sedminásobně.

Druhou početně nejvýznamnější skupinou jsou občané Slovenska. Ti mají mezi cizinci v ČR zvláštní postavení, neboť se dříve jednalo o občany společného československého státu. V minulosti tvořili nejpočetnější skupinu, po rozpadu federace a osamostatnění ČR a SR se jejich počet radikálně snížil zhruba na 24 tisíc osob. Tento pokles byl způsoben mimo jiné tím, že velký počet občanů Slovenské republiky nabyl po roce 1993 české státní občanství. Na počátku 21. století však opět došlo k růstu jejich počtu a tento trend stále pokračuje.

Další početnou skupinou obyvatel jsou Vietnamci. Ti na území ČR začali přicházet již v 50. letech, největší migrační vlny nastaly v 70. letech 20. století. Vietnamci byli přizváni československou vládou k doplnění nedostatečných pracovních sil v Československu. Po roce 1989 došlo k výraznému poklesu jejich počtu, protože dohody o spolupráci již nebyly obnoveny. V 90. letech 20. století se však počet Vietnamců opět začal zvyšovat a mírný nárůst je patrný doposud.

Trvale narůstající skupinou cizinců s obvyklým pobytem v ČR jsou Rusové. Ti jsou na českém území přítomni již od počátku 20. století a přicházeli v několika migračních vlnách. Poslední silná vlna migrantů přišla po rozpadu Sovětského svazu v 90. letech 20. století, avšak jejich počet se nadále zvyšuje.

Také občané Polska jsou na území ČR tradičně přítomni. Ponejvíce je to dáno územím historického Těšínska, které Poláci obývají již od 13. století, také však pracovními pobídkami československé vlády v 50. a 70. letech v rámci internacionální pomoci socialistických zemí. Jejich počet však klesá.

Do skupiny cizinců početnějších než 10 tisíc osob patří v České republice ještě Rumuni, jejichž počet za posledních 10 let narostl o 148 % (z 4 786 v roce 2011 na 11 890 v roce 2021), a Bulhaři, jejichž počet se zvýšil o 42 % (z 7 774 v roce 2011 na 11 006 v roce 2021). Naopak pokles počtu osob byl zaznamenán u občanů Německa, a to o 62 % (z 14 907 v roce 2011 na 5 615 v roce 2021)²¹.

6.2 Srovnání obyvatelstva podle státního občanství, pohlaví, věku a rodinného stavu

Zastoupení obyvatel podle pohlaví je v České republice mírně ve prospěch žen, jejichž podíl je 50,7 %. Tento podíl pohlaví je zachován i mezi občany s českým státním občanstvím (51 % žen ku 49 % mužů). Rozdílná struktura je však jak ve skupině cizinců jako celku – 45,3 % žen ku 54,7 % mužů, tak u jednotlivých státních občanství. Největší rozdíl v zastoupení pohlaví mají z hlavních skupin cizinců Ukrajinci – 55,3 % mužů ku 44,7 % žen, opačný podíl pohlaví mají občané Ruska (43,5 % mužů ku 56,5 % žen) a Polska (42,2 % mužů ku 57,8 % žen). Poměr mezi muži a ženami u cizinců souvisí především s účelem pobytu na území republiky.

Mezi sečtenými osobami představovaly děti ve věku 0–14 let 16,1 % populace, osoby ve věku 15–64 let 63,5 % a senioři ve věku 65 a více let 20,4 %. Obdobnou věkovou strukturu mají i osoby s českým státním občanstvím. Charakteristickým znakem většiny cizinců je však výraznější zastoupení osob v produktivním věku, a to u mužů i žen. Podíly dětské složky jsou nízké, s výjimkou občanů Vietnamu, kde je zastoupení dětí naopak výrazně vyšší než u všech ostatních skupin obyvatel. Osoby se státním

²¹ Tento výrazný pokles byl však způsoben zejména provedením přesnější „signs of life“ analýzy ve sčítání 2021, která umožnila lépe identifikovat osoby, které na našem území již fakticky nežijí. Právě v případě občanů Německa bylo zaznamenáno největší nadhodnocení registrovaných v registru obyvatel ve srovnání s obvykle bydlícím obyvatelstvem podle sčítání.

občanstvím Polska však mají podíl osob ve věku 65 a více let výrazně vyšší, a to až na úrovni 29 %. U ostatních cizinců je typický nízký podíl seniorů nad 65 let.

Tab. 6.2 Obyvatelstvo podle vybraných státních občanství, pohlaví a věku

Státní občanství	Obyvatelstvo celkem								
	celkem (%)			muži (%)			ženy (%)		
	0–14	15–64	65 a více	0–14	15–64	65 a více	0–14	15–64	65 a více
Česká republika	16,3	62,4	21,3	17,0	64,7	18,2	15,6	60,2	24,2
Cizinci celkem	11,8	83,9	4,2	11,2	85,3	3,6	12,7	82,3	5,1
z toho:									
Ukrajina	10,6	87,2	2,2	9,8	88,6	1,6	11,7	85,4	2,9
Slovensko	9,7	87,2	3,1	9,9	87,3	2,8	9,5	87,1	3,4
Vietnam	25,6	72,4	1,9	25,4	72,6	1,9	25,8	72,2	2,0
Rusko	11,1	82,7	6,2	13,3	81,3	5,3	9,4	83,8	6,8
Polsko	5,1	65,7	29,2	6,1	79,9	14,0	4,4	55,3	40,3

Tab. 6.3 Obyvatelstvo podle státního občanství, rodinného stavu a vybraných věkových skupin

Státní občanství, rodinný stav	Vybrané věkové skupiny (%)				
	20–29	30–39	40–49	50–59	60+
Státní občanství ČR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
z toho s rodinným stavem:					
svobodný/svobodná	88,0	52,3	25,4	9,9	3,9
ženatý/vdaná	11,1	41,2	54,4	59,2	55,4
rozvedený/rozvedená	0,7	6,1	19,3	27,7	16,0
vdovec/vdova	0,0	0,1	0,8	3,0	24,2
ostatní ^{*)}	0,1	0,2	0,1	0,1	0,0
nezjištěno	0,0	0,0	0,0	0,1	0,4
Státní občanství jiné než ČR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
z toho s rodinným stavem:					
svobodný/svobodná	73,8	41,0	22,9	11,3	5,0
ženatý/vdaná	22,0	51,0	61,6	66,1	62,3
rozvedený/rozvedená	1,0	5,6	12,6	18,2	19,2
vdovec/vdova	0,0	0,2	0,9	2,7	12,0
ostatní ^{*)}	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
nezjištěno	3,0	2,1	1,9	1,6	1,4

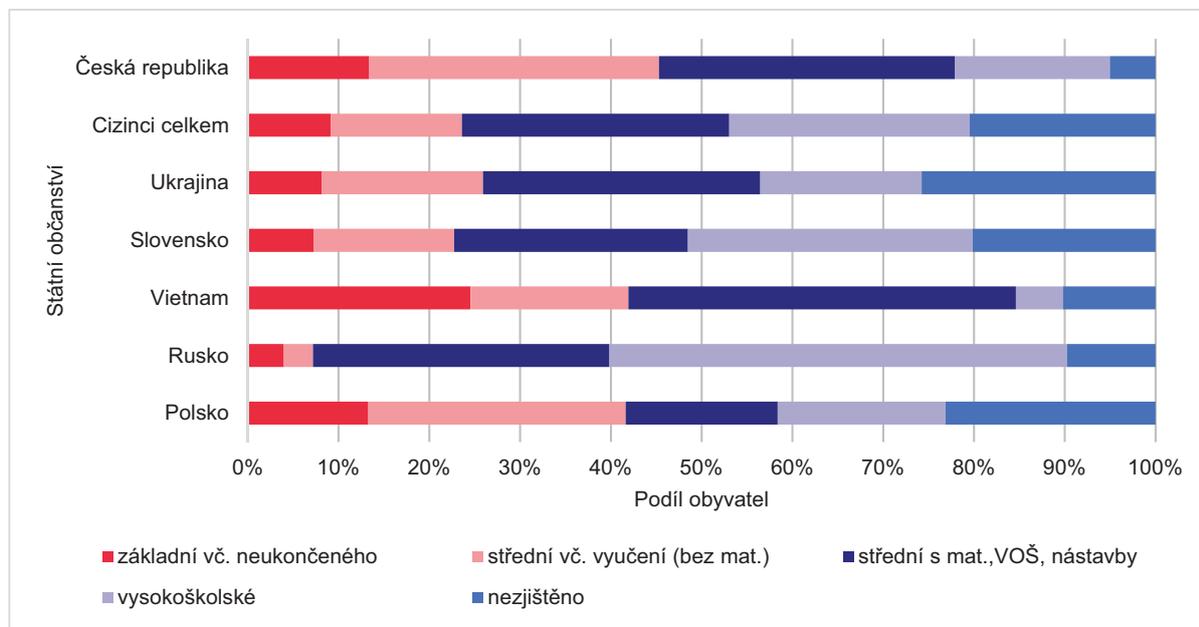
^{*)} Mezi ostatní kategorie rodinného stavu patří registrované partnerství – trvalí, zaniklé rozhodnutím soudu nebo zaniklé úmrtím partnera/partnerky.

Rodinný stav se podle státního občanství liší v některých aspektech: zatímco u osob do 19 let jak u cizinců, tak u osob s českým státním občanstvím drtivě převažuje rodinný stav svobodný/svobodná, v následující věkové kategorii (20–29 let) je u cizinců vyšší míra ženatých/vdaných (22 %) oproti osobám s českým občanstvím v téže rodinném stavu (11 %) – avšak i zde dominují svobodní/svobodné. Zhruba o 10 p. b. vyšší podíl ženatých/vdaných si zachovávají cizinci oproti Čechům i v další věkové skupině (30–39 let). V dalších věkových skupinách jsou podíly jednotlivých typů rodinných stavů srovnatelné, s mírně vyšším podílem rozvedených u osob s českým státním občanstvím.

6.3 Srovnání obyvatelstva podle státního občanství a vzdělání

U otázky na nejvyšší dokončené vzdělání se u cizinců projevila vysoká míra nezjištěných odpovědí. Přesto je patrné, že skupina cizinců byla z hlediska vzdělání velmi diferencovaná, a to jak v porovnání podle jednotlivých občanství, tak v porovnání s občany s českým státním občanstvím.

Graf 6.1 Obyvatelstvo 15leté a starší podle nejvyššího dokončeného vzdělání a státního občanství (v %)

Nejvyšší podíl osob se základním vzděláním měli Vietnamci (25,5 %), kteří z hlediska proporcí dalších stupňů vzdělání mají též výrazný podíl středního vzdělání (60,3 %) a velmi nízký podíl vzdělání vysokoškolského (5,2 %). Významné zastoupení středního vzdělání mají též osoby s českým státním občanstvím (64,5 %). Nejvyšší podíl vysokoškolského vzdělání uvedly osoby s ruským občanstvím (50,4 %), dále pak se slovenským státním občanstvím (31,4 %). Vysoký podíl osob s vysokoškolským vzděláním u občanů Slovenska a Ruska odpovídá tomu, že tito občané jsou i nejpočetnějšími zahraničními studenty bezplatně studujícími v českém jazyce na českých státních vysokých školách.

6.4 Ekonomické charakteristiky

V porovnání se strukturou osob s českým státním občanstvím se ukázalo, že u osob s cizím státním občanstvím výrazně více převažovaly osoby zařazené mezi pracovní sílu (ekonomicky aktivní) nad osobami mimo pracovní sílu (ekonomicky neaktivními). Podíl osob zařazených mezi pracovní sílu činil u osob s českým občanstvím 52,0 %, podíl osob zařazených mimo pracovní sílu činil 47,0 %. U cizinců jako celku byly tyto podíly 68,8 % u pracovní síly a 25,6 % u osob mimo pracovní sílu. Výjimkou mezi cizinci tvořily ty skupiny, které se vymykají věkovou strukturou, konkrétně Vietnamci s 26,0% podílem dětí do 14 let, Rusové s 29% podílem osob ve věku 20–29 let a Poláci s 29,0% podílem osob starších 65 let.

Téměř čtvrtina zaměstnaných občanů České republiky (24,1 %) a 27,2 % zaměstnaných cizinců pracuje ve zpracovatelském průmyslu. U Poláků však zpracovatelský průmysl převažuje a pracuje v něm 38,7 % zaměstnaných. Dalším významným odvětvím je velkoobchod a maloobchod, který zaměstnává okolo 10,0 % zaměstnaných obyvatel – s výjimkou Vietnamců, u nichž je toto odvětví zcela dominantní (55,0 % ekonomicky aktivních). U Ukrajinců je kromě zpracovatelského průmyslu (31,5 %) významné též stavebnictví (21,9 %).

Tab. 6.4 Obyvatelstvo podle ekonomické aktivity a státního občanství

Státní občanství	Pracovní síla	v tom (%)		Mimo pracovní sílu	v tom (%)			Nezjištěno
		zaměstnaní	nezaměstnaní		nepracující důchodci	osoby na rodič. dovolené	žáci, studenti	
Česká republika	5 202 530	95,1	4,9	4 694 534	48,2	4,4	29,9	101 446
Cizinci celkem	341 471	95,6	4,4	126 949	15,1	8,8	43,9	27 830
z toho:								
Ukrajina	113 316	96,6	3,4	28 758	9,3	8,5	50,0	8 431
Slovensko	71 181	94,5	5,5	20 726	19,0	20,1	31,7	3 914
Vietnam	28 233	95,6	4,4	22 767	3,5	7,5	44,4	3 256
Rusko	20 623	94,7	5,3	13 375	14,0	4,1	58,0	1 787
Polsko	8 234	95,5	4,5	5 550	76,7	4,2	9,4	666

Podle postavení v zaměstnání byli jak Češi, tak cizinci převážně v pozici zaměstnance (76,7 %, respektive 72,0 %). Platilo to pro většinu konkrétních občanství, zejména pak pro občany Slovenska (82,5 %) a Polska (79,2 %). Odlišná struktura zaměstnaných je ale u osob s občanstvím Vietnamu, kde jednoznačně převažují osoby pracující na vlastní účet (46,9 %) a zaměstnanci jsou až na druhé pozici (26,5 %).

6.5 Bydlení a domácnosti obyvatel podle státního občanství

Převážná většina osob žije v bytech. Osoby s českým státním občanstvím bydlí v bytech v 96,3 %, cizinci jako celek v 91,7 %. Zatímco osob s občanstvím České republiky žijících v ubytovacím zařízení je pouze 1,5 %, cizinci v nich žijí v 7,3 % případů. Nadprůměrný počet osob žijících v ubytovacích zařízeních je mezi Ukrajinci (11,7 %).

Tab. 6.5 Obyvatelstvo podle typu hospodařící domácnosti a státního občanství (v %)

Státní občanství	Podle typu HD				Mimo hospodařící domácnosti
	HD tvořená 1 rodinou	HD tvořená 2 a více rodinami	vícečlenná nerodinná domácnost	domácnosti jednotlivců	
Česká republika	76,1	3,5	1,6	17,5	1,3
Cizinci celkem	60,1	3,8	4,4	25,5	6,2
z toho:					
Ukrajina	53,7	3,5	4,5	28,7	9,6
Slovensko	68,8	2,2	3,5	23,3	2,2
Vietnam	73,3	11,1	1,8	12,4	1,4
Rusko	59,5	3,2	7,1	23,0	7,1
Polsko	58,6	1,9	2,6	33,4	3,5

Osoby s českým státním občanstvím byly nejčastěji součástí hospodařící domácnosti tvořené jednou rodinou (76,1 %), druhou nejpočetnější kategorií byly domácnosti jednotlivců (17,5 %). U cizinců byly domácnosti tvořené jednou rodinou také nejvíce zastoupené (60,1 %), domácnosti jednotlivců u nich tvořily až jednu čtvrtinu. Z tohoto modelu domácností cizinců se však vymykají Vietnamci, kteří mají nízký podíl domácností jednotlivců, naopak vysoký podíl domácností tvořených jednou, dvěma a více rodinami. Velmi vysoký podíl domácností jednotlivců je u osob s polským státním občanstvím.

Zatímco osoby s českým státním občanstvím byly rozmístěny ve všech velikostních skupinách obcí zhruba rovnoměrně (s výjimkou nejmenších a naopak největších obcí), cizinci se v téměř polovině případů soustředili do měst nad 100 tisíc obyvatel. Občané Ruska žili ve městech nad 100 tisíc obyvatel v téměř třech čtvrtinách případů.

Graf 6.2 Obyvatelstvo podle státní příslušnosti a velikostní skupiny obce místa obvyklého pobytu (v %)

